

การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน

The Analysis of Research Works in Regard to Train Tourism in Thailand to the Development of Thailand's Sustainable Tourism

ธารีทิพย์ เหล่าวิโรจนกุล*

Thareethip Laowirojanakul

สันติธร ภูริภักดี

Santidhorn Pooripakdee

วงศ์ลัดดา วีระไพบุลย์

Wongladda Weerapaiboon

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Management Science, Silpakorn University

*thipreetha@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สืบค้นข้อมูลเบื้องต้นของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในรอบ 15 ปี ที่ผ่านมา และ 2) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยดังกล่าว งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลวิชาการ TCI และ Google Scholar ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยที่ศึกษามีทั้งหมด 56 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่ศึกษาโดยนักวิจัยชาวไทยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเผยแพร่ในวารสารภาษาไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2563-2565 จำนวนมากที่สุด งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในภูมิภาคตะวันตกและในภาพรวมระดับประเทศไทยมากที่สุด และหัวข้อหรือประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 2) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการ 3) ด้านการพัฒนาชุมชนและพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 4) ด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว 5) ด้านภาษาและการสื่อสาร และ 6) ด้านความยั่งยืนและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การรถไฟแห่งประเทศไทยในฐานะผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและองค์กรส่วนท้องถิ่นอาจนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรถไฟ เพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวของประเทศต่อไป

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยรถไฟ รถไฟท่องเที่ยว การท่องเที่ยว ความยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงยั่งยืน

Abstract

This documental study focuses on 1) exploring the preliminary information of research work in regard to train tourism during the past 15 years; and 2) analyzing and synthesizing such research works to reflect the greater view regarding train tourism in Thailand from the TCI academic database and Google Scholar, as well as using content analysis and descriptive statistics to analyze and present the data.

According to the findings, there have been 56 studies related to tourism by train in Thailand in the last 15 years. Most of them are qualitative and documented studies that were published in Thai journals throughout 2020–2022. Those studies are about the history and culture in the western and the whole parts of Thailand. The studies of the tourism by train are grouped into 6 components: 1) history and culture, 2) infrastructure and service, 3) community and tourism destination, 4) tourist behavior and motivation, 5) language and communication, and 6) sustainability and environmental friendliness. The State Railway of Thailand, as a direct train tourism provider, state administrators, and local organizations may apply the knowledge from this study to enhance the development of tourism by train for the beneficial purposes of Thailand's economy, society, and environment in tourism.

Keywords : tourism by train, train tourism, tourism, sustainability, sustainable tourism

บทนำ

กระแสการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทยได้รับความสนใจหลังการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 โดย Booking.com (2021) ระบุว่านักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 94 ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากการสร้างความสมดุลให้กับสังคมในมิติด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม (Laowirojanakul & Sangpikul, 2023) โดยนักท่องเที่ยวร้อยละ 91 ต้องการลดการใช้พลังงานและให้ความสนใจกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นร้อยละ 87 ไม่ต้องการสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน และเลือกเดินทางไปยังเมืองรองหรือจุดหมายปลายทางที่ไม่เป็นที่นิยม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวร้อยละ 85 ต้องการรูปแบบการเดินทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเดิน หรือการขี่จักรยาน สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อรูปแบบของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่ไม่ทำลายธรรมชาติและลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกหรือคาร์บอนต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาความยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเรื่องเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ประการ (SDGs) ด้านเป้าหมายที่ 7 ว่าด้วยการสร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน และเป้าหมายที่ 12 ว่าด้วยการสร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวรถไฟเชิงมรดกกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจของหลายประเทศ (Peira et al., 2022) ด้วยรูปแบบการเดินทางที่ไม่เร่งรีบ (Slow Tourism) ใช้พลังงานคาร์บอนต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับรูปแบบการเดินทางประเภทอื่น (Åkerman et al., 2021)

เหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัย มีเส้นทางทางรางเฉพาะทางประวัติศาสตร์ชวนให้นักท่องเที่ยวทวนคิดถึงอดีต (Michniak, 2016) ผ่านประสบการณ์การท่องเที่ยวย้อนยุค (Baker & Kennedy, 1994; Taki, 2021) และนักท่องเที่ยวยังสามารถเพลิดเพลินกับวิวทิวทัศน์สองข้างทางตลอดการเดินทาง การท่องเที่ยวโดยรถไฟจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

กิจการรถไฟในประเทศไทยเริ่มต้นในปี 2430 ปัจจุบันมีอายุกว่า 135 ปีและมีพัฒนาการด้านการขนส่งที่เคยได้รับความนิยมอย่างมากในอดีตก่อนจะมีการพัฒนาเส้นทางรถยนต์และเครื่องบินโดยสาร อย่างไรก็ตาม การคมนาคมทางรถไฟยังถือเป็นรูปแบบการเดินทางที่คนไทยจำนวน 438 ล้านคน เลือกใช้บริการรองลงมาจากการคมนาคมทางรถยนต์ สร้างรายได้ให้กับการรถไฟแห่งประเทศไทยกว่า 1.57 พันล้านบาทในปี 2565 (Office of the Permanent Secretary, 2022) นอกจากนี้ การรถไฟแห่งประเทศไทยยังกำหนดแผนฟื้นฟูกิจการรถไฟ พ.ศ.2558-2567 ขึ้นเพื่อปรับปรุงการให้บริการและเพิ่มจำนวนผู้โดยสาร โดยการท่องเที่ยวโดยรถไฟถูกจัดให้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการรถไฟแห่งประเทศไทยนำมาใช้พัฒนากิจการและสร้างรายได้ มีการลงทุนของภาครัฐในการยกระดับการขนส่งทางรางและมีการปรับปรุงและพัฒนาขบวนรถไฟเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหันมาเลือกเดินทางท่องเที่ยวโดยรถไฟ ขณะเดียวกัน ภายหลังการคลี่คลายความรุนแรงของสถานการณ์การแพร่เชื้อไวรัสโควิด-19 การท่องเที่ยวโดยรถไฟได้ถูกนำมาใช้กระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศ ด้วยเหตุผลของการเดินทางแบบระบบเปิดที่สามารถถ่ายเทอากาศได้ดีกว่าตัวโดยสารราคาย่อมเยาในระดับที่นักท่องเที่ยวชาวไทยหลากหลายกลุ่มวัยสามารถเข้าถึงได้ เป็นรูปแบบการเดินทางที่สร้างคาร์บอนต่ำเมื่อเทียบกับการเดินทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์และเครื่องบินโดยสาร และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปเนื่องจากภาวะเสี่ยงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 โครงการท่องเที่ยวโดยรถไฟดังกล่าว เช่น โครงการ “เที่ยวรถไฟครีกครั้น เศรษฐกิจไทยคึกคัก” เป็นโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีใหม่แบบนิชชาตยอดการท่องเที่ยวไทยครีกครั้น เศรษฐกิจไทยคึกคักที่เคยมีมาก่อนหน้านี้ (TAT, 2022)

ปัจจุบันขบวนรถไฟนำเที่ยวที่ให้บริการหลักอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของการรถไฟแห่งประเทศไทย โดยปกติเปิดให้บริการ 2 รูปแบบคือ แบบเข้าไปเย็นกลับและแบบพักค้างคืน แต่เนื่องจากผลกระทบของสถานการณ์โควิด-19 ทำให้การรถไฟแห่งประเทศไทยลดการให้บริการเหลือเพียงรูปแบบเข้าไป-เย็นกลับในหนึ่งวัน โดยให้บริการประจำใน 2 เส้นทาง ได้แก่ ขบวนร่นำเที่ยว 909/910 กรุงเทพ-น้ำตกไทรโยค-กรุงเทพ และขบวนร่นำเที่ยว 911/912 กรุงเทพ-สวนสนประดิพัทธ์-กรุงเทพ นอกจากนี้ยังมีขบวนรถไฟนำเที่ยวเฉพาะกิจอื่นอีกที่ขึ้นอยู่กับฤดูกาลคือ ขบวนรถไฟนำเที่ยว กรุงเทพ-เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์-กรุงเทพ เปิดบริการในเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคมของทุกปี ขบวนรถไฟหัวรถจักรไอน้ำรุ่นแปซิฟิกให้บริการในวาระโอกาสพิเศษประจำปี 6 วัน ได้แก่

- 1) วันสถาปนากิจการรถไฟเส้นทาง “กรุงเทพ-อยุธยา” ทุกวันที่ 26 มีนาคมของทุกปี
- 2) วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณพระบรมราชินี เส้นทาง “กรุงเทพ-นครปฐม” ทุกวันที่ 3 มิถุนายนของทุกปี
- 3) วันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นทาง “กรุงเทพ-อยุธยา” ทุกวันที่ 28 กรกฎาคมของทุกปี
- 4) วันแม่แห่งชาติ เส้นทาง “กรุงเทพ-ฉะเชิงเทรา” ทุกวันที่ 12 สิงหาคมของทุกปี
- 5) วันปิยมหาราช เส้นทาง “กรุงเทพ-อยุธยา” ทุกวันที่ 23 ตุลาคมของทุกปี

6) วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ เส้นทาง “กรุงเทพ-ฉะเชิงเทรา” ทุกวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี

นอกจากนี้ยังมีขบวนรถ KIHA 183 ที่ได้รับมาจากประเทศญี่ปุ่นเปิดให้บริการในหลากหลายเส้นทาง โดยเส้นทางที่เปิดให้บริการครั้งแรกในวันที่ 24 ธันวาคม 2565 คือเส้นทาง กรุงเทพ-ฉะเชิงเทรา-กรุงเทพ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีและที่นั่งถูกขายหมดในเวลาอันรวดเร็ว และยังมีรถไฟท่องเที่ยวที่การรถไฟแห่งประเทศไทยร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏรำปางเพื่อพัฒนาเส้นทางประวัติศาสตร์สมัยล้านนา ใน 3 จังหวัดคือ เชียงใหม่-ลำปาง-ลำพูน เดินทางโดยรถไฟด่วนพิเศษอุตรดิตถ์ในรูปแบบค้างคืน

ความสำคัญและการสนับสนุนจากภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรถไฟ ทำให้มีนักวิจัยจำนวนมากไม่น้อยให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้มาโดยตลอด เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรถไฟให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติ และเพื่อยกระดับศักยภาพทางการขนส่งทางรางในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาและวิเคราะห์ในระดับหนึ่งจะพบว่า การศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรถไฟขนส่งผู้โดยสารในภาพรวมของรถไฟมากกว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรถไฟที่ให้บริการนำเที่ยวที่การรถไฟแห่งประเทศไทยจัดให้บริการเป็นปกติอย่างแท้จริง นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น การศึกษาเส้นทางวิถีชุมชน การศึกษาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษของผู้ให้บริการ หรือการศึกษาการพัฒนาพื้นที่ทางการท่องเที่ยว เป็นต้น การศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการค้นหาข้อมูลที่จำกัดเฉพาะในบางประเด็นเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในรอบ 15 ปี ที่ผ่านมา โดยจำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ
2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย เพื่อสะท้อนออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัยและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของภาคสังคม

บททวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของการท่องเที่ยวโดยรถไฟพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาการท่องเที่ยวโดยรถไฟที่เป็นรถไฟนำเที่ยวของการรถไฟแห่งประเทศไทย ขาดการศึกษาการท่องเที่ยวโดยรถไฟในองค์รวมของนักท่องเที่ยว รถไฟ และจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว และขาดการบูรณาการการศึกษาเชิงระบบการท่องเที่ยวฝั่งอุปทานและฝั่งอุปสงค์ ขณะเดียวกันแม้ว่าจะมีงานวิจัยศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรถไฟและการรถไฟแห่งประเทศไทยสามารถสร้างรายได้จำนวนมากแต่ในความเป็นจริง กิจกรรมรถไฟของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาทางการเงินจากภาระหนี้สินสูงและภาวะการขาดทุนอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน (Bura, 2016) การวิจัยเชิงบูรณาการจึงน่าจะช่วยวิเคราะห์องค์ความรู้ที่มีอยู่ ด้วยการนำมารวบรวมเป็นประเด็นสำคัญเพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและกว้างขึ้น และอาจก่อให้เกิดคุณูปการต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยมากกว่าการศึกษาวิจัยในประเด็นหนึ่งประเด็นใดเป็นหลัก ดังนั้นองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยที่ยังมีค่อนข้างน้อย

และจำกัดเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ถ้าได้รับการรวบรวมและสรุปองค์ความรู้จากงานวิจัยที่ผ่านมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ จะช่วยสร้างความกระจ่างด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย ช่วยเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ (DASTA, 2012; Gefen, 2013) ช่วยลดการปลดปล่อยคาร์บอนออกสู่ชั้นบรรยากาศของโลก และช่วยเปิดมิติการท่องเที่ยวทางรางให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

เอกสารที่ศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร สืบค้นข้อมูลจากบทความวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ โดยเป็นบทความวิจัยฉบับเต็มทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เผยแพร่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงวิชาการ (Journals) ช่วงปี 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2551–2565) จากฐานข้อมูลเชิงวิชาการออนไลน์ ได้แก่ ฐานข้อมูล TCI (Thailand Citation Index) และ Google Scholar

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสำรวจข้อมูลขึ้นมาจากการทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Thipbharos & Sangpikul, 2022) และได้ปรับปรุงเนื้อหาเพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสำรวจนี้กับงานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง พบว่าแบบสำรวจนี้สามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารบทความวิจัยฉบับเต็มจากระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thai Journals Online: Thaijo) ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Center: TCI) และฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของวรรณกรรมทางวิชาการระดับนานาชาติ Google Scholar โดยรวบรวมข้อมูลจากบทความวิจัย ได้แก่ ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟในบริบทของประเทศไทยที่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดคำสำคัญในการสืบค้นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น การท่องเที่ยว รถไฟ ประเทศไทย Rail, Railway, Train, Thailand Tourism เป็นต้น และไม่รวบรวมรถไฟความเร็วสูงและรถไฟเพื่อการเดินทางโดยสารทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาองค์ความรู้จากงานวิจัยด้านผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยรวบรวม วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ จำแนกหมวดหมู่ และสังเคราะห์ข้อมูลให้เป็นองค์ความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นใช้สถิติเชิงพรรณนาในการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบความถี่ ร้อยละและค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในรอบ 15 ปี ที่ผ่านมา

ตารางที่ 1 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามประเภทนักวิจัย (Scholars)

ประเภทนักวิจัย	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
งานวิจัยที่ศึกษาโดยนักวิชาการชาวไทย	44 (78.57)
งานวิจัยที่ศึกษาโดยนักวิชาการต่างประเทศ	7 (12.50)
งานวิจัยร่วมระหว่างนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ	5 (8.93)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในภาพรวมมีจำนวนทั้งสิ้น 56 เรื่อง จำแนกตามประเภทของนักวิจัยเป็นงานวิจัยที่ศึกษาโดยนักวิชาการชาวไทยจำนวน 44 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 78.57 รองลงมาเป็นงานวิจัยที่ศึกษาร่วมระหว่างนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.50 และงานวิจัยที่ศึกษาโดยนักวิชาการชาวต่างประเทศจำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.93

ตารางที่ 2 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามระเบียบวิธีวิจัย (Research Methods)

ประเภทระเบียบวิธีวิจัย	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
งานวิจัยเชิงปริมาณ	18 (32.14)
งานวิจัยเชิงคุณภาพ/ เชิงเอกสาร	34 (60.71)
งานวิจัยเชิงผสมผสาน	4 (7.14)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย จำแนกตามประเภทระเบียบวิธีวิจัยพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ/ เชิงเอกสาร คิดเป็นร้อยละ 60.71 รองลงมาคือ งานวิจัยเชิงปริมาณ คิดเป็นร้อยละ 32.14 และงานวิจัยเชิงผสมผสาน ร้อยละ 7.14

ตารางที่ 3 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามประเภทแหล่งข้อมูล (Research Resources)

ประเภทแหล่งข้อมูล	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
วารสารต่างประเทศ	16 (28.57)
วารสารไทย (Thaijo)	37 (66.07)
วิทยานิพนธ์/ ดุษฎีนิพนธ์	1 (1.78)
การนำเสนอในที่ประชุม (Conference)	2 (3.57)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย จำแนกตามแหล่งข้อมูลพบว่า งานวิจัยจากวารสารไทยมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.07 รองลงมาคืองานวิจัยจากวารสารต่างประเทศ ร้อยละ 28.57 งานวิจัยจากการนำเสนอในที่ประชุม ร้อยละ 3.57 และงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์/ ดุษฎีนิพนธ์ ร้อยละ 1.78

ตารางที่ 4 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามปีที่เผยแพร่ข้อมูล (Research Published Year)

ช่วงปีที่เผยแพร่ข้อมูล	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
ปี 2563 – 2565	18 (32.14)
ปี 2560 – 2562	15 (26.78)
ปี 2557 – 2559	12 (21.42)
ปี 2554 – 2556	9 (16.07)
ปี 2551 – 2553	2 (3.57)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย จำแนกตามปีที่เผยแพร่ข้อมูลพบว่า งานวิจัยภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เผยแพร่ในช่วงปี 2563–2565 มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.14 รองลงมาคืองานวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี 2560–2562 ร้อยละ 26.78 งานวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี 2557–2559 ร้อยละ 21.42 งานวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี 2554–2556 ร้อยละ 16.07 และงานวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี 2551–2553 ร้อยละ 3.57

ตารางที่ 5 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามภูมิภาคที่ศึกษา (Region)

ภูมิภาค	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
ทั้งประเทศไทย	14 (25.0)
ภาคตะวันตก	14 (25.0)
ภาคกลาง	11 (19.64)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	7 (12.5)
ภาคเหนือ	7 (12.5)
ภาคใต้	2 (3.57)
บางจังหวัดรวมกัน	1 (1.78)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย จำแนกตามภูมิภาคที่ศึกษาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาพื้นที่โดยรวมทั้งประเทศไทยและภาคตะวันตกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25 รองลงมาคือ ศึกษาพื้นที่ในภาคกลาง ร้อยละ 19.64 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ร้อยละ 12.5 ภาคใต้ ร้อยละ 3.57 และการวิจัยที่ศึกษาพื้นที่บางจังหวัดรวมกัน ร้อยละ 1.78

ตารางที่ 6 จำนวนงานวิจัย จำแนกตามหัวข้อ/ประเด็นที่ศึกษา (Topics of Investigation)

ประเด็น/ หัวข้อ	จำนวนงานวิจัย (ร้อยละ)
ประวัติศาสตร์/ วัฒนธรรม	17 (30.35)
โครงสร้างพื้นฐาน – สถานี รถไฟ การเข้าถึง	15 (26.78)
จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว/ ชุมชน	8 (14.28)
การบริการ	8 (14.28)
จิตวิทยาของนักท่องเที่ยว	5 (8.92)
การบริหารจัดการของภาครัฐ	3 (5.35)
รวม	56 (100)

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย จำแนกตามหัวข้อ/ ประเด็นที่ศึกษาพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.35 รองลงมาศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ร้อยละ 26.78 จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว/ ชุมชน และการบริการ ร้อยละ 14.28 จิตวิทยาของนักท่องเที่ยว ร้อยละ 8.92 และการบริหารจัดการของภาครัฐ ร้อยละ 5.35

2. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย

การสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยในครั้งนี้พบว่า การท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยได้รับความสนใจในระดับประเทศและมีการศึกษาวิจัยในวารสารไทยโดยนักวิจัยชาวไทยเป็นจำนวนมาก ศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและทบทวนจากเอกสารเป็นส่วนใหญ่ จากการสังเคราะห์งานวิจัยในตารางที่ 6 เพื่อหาองค์ความรู้ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทย สามารถแบ่งหมวดหมู่ขององค์ความรู้ออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 2) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการ 3) ด้านการพัฒนาชุมชนและพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 4) ด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว 5) ด้านภาษาและการสื่อสาร และ 6) ด้านความยั่งยืนและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1) ด้านการส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historical and Cultural Promotion)

งานวิจัยหลายเรื่องมีการศึกษาการท่องเที่ยวโดยรถไฟด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยได้เสนอแนวทางการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ดังตัวอย่างงานวิจัยของ Jullasikkee (2020) ที่แสดงทัศนะว่า การท่องเที่ยวโดยรถไฟสามารถจัดเป็นรถไฟสายวัฒนธรรมในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ของประเทศไทย เพราะประชากรมีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เก่าแก่ และเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์เพื่อความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น

1.2 การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism)

เป็นการท่องเที่ยวเพื่อรับความบันเทิง ความรู้ ความเชื่อ การเคารพ การยอมรับนับถือของคนในชุมชนผ่านการชมงานประเพณีของท้องถิ่น

1.3 การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท (Rural or Village Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่มีความโดดเด่นของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิดความเพลิดเพลินกับผลงานสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

นอกจากนั้นในการศึกษาของ Thinthan & Pangkesorn (2022) ยังเสนอแนวทางการส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยการออกแบบอัตลักษณ์และการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยแบ่งกระบวนการออกแบบเป็น 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านพื้นที่ด้วยการสร้างต้นแบบของพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ดึงอัตลักษณ์ที่มีในพื้นที่มาเป็นองค์ประกอบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ 2) มิติด้านนักท่องเที่ยวด้วยการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดี และ 3) มิติของชุมชน คนในพื้นที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วยการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และแสดงวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ผ่าน อาหาร เครื่องแต่งกาย และศิลปะแก่นักท่องเที่ยว และการศึกษาของ Nanrum (2021) ได้เสนอแนะให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในท้องถิ่นของจังหวัดอยุธยาส่งเสริมการท่องเที่ยวตามรอยเสด็จประพาสต้นให้เป็นจุดหมายของการเดินทางในจังหวัดอยุธยา ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่เสด็จประพาสต้น การปรุงอาหารท้องถิ่นดั้งเดิม และพระกระยาหารระหว่างเสด็จประพาสต้นให้เป็นจุดสนใจรวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านสื่อในช่องทางที่ได้รับความนิยม

2) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการ

งานวิจัยบางเรื่องเช่นการศึกษาของ Koatbua & Rungjang (2021) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริการของรถไฟนาเที่ยว พบว่า ในทัศนะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโครงสร้างพื้นฐานของรถไฟระยะไกลเห็นว่า รถไฟระยะไกลที่ดีควรมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานเพื่อการเดินทาง เช่น ระบบห้องน้ำแบบปิด ระบบปรับอากาศ ตู้เสบียง ตู้โดยสารเฉพาะสำหรับผู้หญิงและเด็ก กล้องวงจรปิด พื้นที่วางสัมภาระบนที่นั่งโดยสาร พื้นที่แสดงข่าวสารข้อมูล และจำนวนรถที่มากพอในการให้บริการที่ถี่ขึ้น ภาครัฐหรือการรถไฟแห่งประเทศไทยควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ตรงตามความต้องการของผู้โดยสารรถไฟระยะไกลเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jomnonkwao et al. (2020) ที่นำเสนอองค์ประกอบของคุณภาพการบริการของรถไฟทางไกลที่นักเดินทางคาดหวังว่าประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 ด้านรถไฟโดยสาร เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับตัวรถไฟทั้งภายในและภายนอก รูปลักษณะของรถไฟควรดูดีและสะอาด ปราศจากเสียงดังรบกวน มีอุณหภูมิพอเหมาะให้ความเย็นสบาย แก้อัโดยสารอยู่ในสภาพดีมีระยะห่างระหว่างที่นั่งเหมาะสม สามารถปรับเอนได้ จำนวนที่นั่งมากพอ มีความบันเทิงเสนอแก่ผู้โดยสารระหว่างการเดินทาง และมีตู้เสบียงบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อความสะดวกสบายของนักเดินทาง

2.2 ด้านบุคลากร ผู้ให้บริการควรแต่งกายถูกระเบียบและเรียบร้อย เป็นผู้มีทักษะความรู้ความสามารถ ความเต็มใจที่จะให้บริการด้วยความสุข สุภาพ ความรวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ และมั่นใจพร้อมแก้ไขปัญหาทุกเมื่อ สื่อสารข่าวและข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อแสดงความช่วยเหลือ

2.3 ด้านการให้บริการ การบริการจัดเป็นหัวใจหลักที่การรถไฟแห่งประเทศไทยควรให้ความสำคัญในการบริการประชาชนคนเดินทางตามตารางเวลาที่กำหนดด้วยความมั่นคงและปลอดภัยปราศจากข้อผิดพลาดและอุบัติเหตุ จัดการบริการอย่างเพียงพอในราคาที่ยุติธรรม

2.4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สถานีการรถไฟแห่งประเทศไทยควรนำเสนอข่าวสารที่จำเป็นและเป็นประโยชน์พร้อมการแจ้งเตือนที่ชัดเจน มีการเชื่อมโยงของการขนส่งสาธารณะที่ครอบคลุมพื้นที่ มีช่องทางการร้องเรียน มีขนาดอาคารที่เหมาะสมเข้าถึงได้สะดวก อาคารมีความสะอาด มีบริเวณพักผ่อน มีระบบไวไฟให้เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีบริเวณที่จอดรถยนต์อย่างเพียงพอ และมีระบบกันขโมย

นอกจากนี้การศึกษาของ Fernandes-Ferreira et al. (2020) ยังได้นำเสนอเรื่องการให้บริการผู้พิการทางร่างกายที่ต้องใช้รถเข็นว่า การให้บริการสำหรับบุคคลเหล่านี้ยังไม่เพียงพอและเท่าเทียมในด้านการเข้าถึงและระยะทางไปยังจุดหมายปลายทางเป็นปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจและปรับปรุงโครงสร้างการบริการ

3. ด้านการพัฒนาชุมชนและพื้นที่ทางการท่องเที่ยว

งานวิจัยหลายเรื่องพบว่า การพัฒนาพื้นที่ทางการท่องเที่ยวและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยรถไฟเกิดความยั่งยืน อย่างเช่นงานวิจัยของ Mulmit & Siriwong (2022) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนโดยรถไฟว่า แหล่งชุมชนบางแห่งค่อนข้างอยู่ห่างไกลจากสถานีรถไฟและขาดการเชื่อมต่อของการเดินทาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดระบบการขนส่งสาธารณะให้ครอบคลุมเส้นทางระหว่างสถานีรถไฟและจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยรถไฟ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรได้รับการพัฒนาให้มีความโดดเด่นและสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยรถไฟจากแบบไปเช้าเย็นกลับให้เป็นแบบพักค้างคืน เพื่อเพิ่มระยะเวลาการท่องเที่ยวและเพิ่มการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวแก่บริษัทนำเที่ยว สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ Suphamityotin (2021) ได้เสนอ 4 แนวทางในการพัฒนาเมืองโคราชให้เหมาะกับการเป็นจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

3.1 การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า ภายใต้แนวคิดภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ ด้วยการฟื้นฟูพื้นที่เมืองเพื่อการท่องเที่ยว

3.2 การจัดทำแผนแม่บทระบบขนส่งสาธารณะและแผนแม่บทระบบจราจร ในเขตเมืองและพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ได้ง่ายและสะดวก และรณรงค์ให้เดินเท้าภายในย่านท่องเที่ยว

3.3 การนำสายไฟฟ้าและสายสื่อสารลงใต้ดิน เพื่อทัศนียภาพที่สวยงามของพื้นที่และส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว

3.4 การจัดงานเทศกาลประจำปีบนถนนคนเดิน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและฟื้นฟูพื้นที่เก่าให้กลับมามีชีวิตชีวา รวมทั้งการศึกษาของ Sankam & Renliang (2020) ก็ได้เสนอแนวทางการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยให้ทัศนะว่าการปรับตัวและเตรียมพร้อมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและอาจก่อปัญหา ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกิจกรรมของภาครัฐยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสนับสนุนการผลิตสินค้าและบริการให้ตรงตามความต้องการของตลาด

พัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนในพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้น สร้างอาชีพและรายได้ให้ชุมชนอย่างมั่นคงเพื่อป้องกันการย้ายถิ่นฐานไปแหล่งอื่น และส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักการอนุรักษ์และบริโภคทรัพยากรอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

4. ด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว

งานวิจัยหลายเรื่องได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยรถไฟโดยมีการศึกษาเชิงจิตวิทยาของนักท่องเที่ยว ดังเช่นการศึกษาของ Suphan & Chaigasem (2018) ที่นำเสนอว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยรถไฟนั้นประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่

4.1 ด้านนักท่องเที่ยว ผู้เดินทางด้วยรถไฟทั้งในวันธรรมดาและวันหยุดพักผ่อน จะให้ความสนใจกับความคุ้มค่าของเงินและเวลาในการเดินทาง และให้ความสำคัญกับข้อมูลเส้นทาง โดยจะใช้ประสบการณ์เดิมของตนเองและคำแนะนำจากคนใกล้ชิดเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจกลับมาใช้บริการอีกครั้ง

4.2 ด้านรถไฟ ในส่วนของการกำหนดราคา ควรกำหนดให้มีส่วนลดสำหรับบุคคลบางกลุ่ม เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และนักเรียนเพื่อเป็นบริการทางสังคม ควรจัดให้มีกิจกรรมกลางแจ้งและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในโปรแกรมท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวในจุดต่าง ๆ ที่รถไฟวิ่งผ่าน และควรให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์โปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว

4.3 ด้านจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวทางราง เส้นทางของการท่องเที่ยวโดยรถไฟอยู่ที่มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิประเทศตามธรรมชาติ จึงควรนำทั้งสองสิ่งนี้มาเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวโดยรถไฟ ด้วยการสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กับการชื่นชมความงามของธรรมชาติในคราวเดียวกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องลงทุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐาน สร้างความร่วมมือร่วมกับชุมชนและผู้ประกอบการ และนำเสนอข่าวสารข้อมูลเน้นประสบการณ์ที่พิเศษบนสื่อสังคมเพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มที่นักท่องเที่ยวติดตามหรือรับฟังคำแนะนำ เอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนและการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนคือสิ่งจูงใจที่ดีในการเลือกตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ส่วนงานวิจัยของ Khumthong (2016) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยรถไฟ และพบว่านักท่องเที่ยวมีทัศนคติเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวโดยรถไฟเนื่องจากช่วยชดเชยสิ่งที่วิถีชีวิตในอดีตได้ มีราคาตั๋วที่ย่อมเยา การเดินทางมีความปลอดภัย มีโอกาสชื่นชมวิถีชีวิตของผู้คนและชมวิถีทัศนียภาพตลอดสองข้างทาง นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้มุมมองชีวิตร่วมกับผู้ร่วมเดินทางอย่างใกล้ชิด นักท่องเที่ยวมีทัศนคติเชิงลบต่อสภาพของรถไฟที่เก่าและไม่สะดวกสบาย ความไม่ตรงต่อเวลา ความสะอาดของห้องน้ำ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่สร้างทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยว และส่งเสริมสิ่งที่ดีให้ได้รับการพัฒนาต่อไป รวมถึงการหากลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเสนอการบริการและแสดงภาพลักษณ์ของการรถไฟฯ ให้สามารถตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวอย่างสูงสุด

5. ด้านภาษาและการสื่อสาร

งานวิจัยหลายเรื่องให้ความสำคัญกับภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานผู้ให้บริการ เช่น งานวิจัยของ Onkao (2022) พบว่า ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของผู้ที่มีภาษาอื่นเป็นภาษาท้องถิ่น สำหรับการสื่อสารที่คู่สนทนาต่างไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักและจุดประสงค์การสื่อสารไม่ใช่เพื่อความถูกต้องของการใช้ภาษา เช่น เพื่อการสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว ผู้ให้บริการต้องสื่อสารพร้อมกับสังเกตอาการปฏิกิริยาของนักท่องเที่ยวประกอบกัน อาจใช้รูปภาพประกอบการอธิบายเพราะทำให้เข้าใจได้ง่ายในเวลาอันสั้น และอาจสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษที่ไม่มาตรฐานด้วยการลดคำให้สั้นและง่าย พร้อมการใช้ท่าทางประกอบ (อวัจนภาษา) เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปได้อย่างมีความเข้าใจในเวลาจำกัด ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารหรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การตระหนัก การคาดเดา การวิเคราะห์ ความต้องการ การให้เกียรติ การเคารพ ฯลฯ ยังเป็นเรื่องที่ผู้ให้บริการต้องให้ความสนใจเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจของนักท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม นอกจากนั้น การศึกษาของ Tamtani et al. (2019) ได้เสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวของการรถไฟแห่งประเทศไทยควรฝึกฝนด้านการฟังภาษาอังกฤษจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร ภาพยนตร์ หรือเพลง โดยเรียนรู้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการบริการผู้โดยสารและคำศัพท์เกี่ยวกับรถไฟ รวมทั้งการฝึกอบรมและทดสอบความสามารถทางภาษาอังกฤษ เพื่อยกระดับทักษะและความรู้ของบุคลากร

6. ด้านความยั่งยืนและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยของ Kianwatana et al. (2022) ได้เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมความยั่งยืนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเสนอให้รัฐบาล กระทรวงคมนาคม และการรถไฟแห่งประเทศไทย พัฒนาระบบโครงข่ายการขนส่งโดยรถไฟด้วยพลังงานสะอาดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะเชื่อว่าจะสามารถเพิ่มความเชื่อมั่นและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว รวมถึงช่วยสร้างประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติที่ต้องการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งความยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่รัฐบาลตั้งไว้ นอกจากนี้ งานวิจัยของ Chaayasit & Sucher (2018) ได้เสนอการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์บริเวณสถานีรถไฟลำพูนให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างคุ้มค่าด้วยการแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ได้แก่ อาคารหลักเดิม อาคารที่จะสร้างใหม่ และการปรับปรุงพื้นที่รกร้างโดยรอบด้วยหลักการออกแบบที่ผสมวัฒนธรรมกับพื้นที่ การนำเสนอเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ล้านนาแบบลำพูนให้คงอยู่ โดยใช้ทุนวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เช่น เรือนล้านนา การเลือกใช้ทุนประเภทวัตถุ เช่น ผ้าไหมยกดอก ลำพูนที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น การดึงดูดสัมผัสของนักท่องเที่ยวด้วยรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส โดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมาบูรณาการ และใช้งานพื้นที่แบบยั่งยืนด้วยการแต่งกายแบบล้านนา ขายอาหารพื้นเมืองที่ผลิตโดยคนในท้องถิ่น รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะด้วยการไม่ทำลายต้นไม้ใหญ่ ก่อสร้างภายใต้แนวคิดความกลมกลืนธรรมชาติบนพื้นฐานของความปลอดภัย

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้พบว่า ในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา มีนักวิชาการไทยให้ความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟเป็นจำนวนค่อนข้างมาก โดยมีความหลากหลายของหัวข้อวิจัยดังปรากฏในผลการวิจัย งานวิจัยจำนวนมากใช้ศึกษาวิจัยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและทบทวนเอกสาร เน้นการศึกษาในองค์กรระดับประเทศ

และพื้นที่ทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศไทย นอกจากนี้ ปริมาณงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานของการรถไฟ ในขณะที่งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งมุ่งศึกษาเกี่ยวกับจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวและชุมชน และการบริการด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟ ตลอดจนมีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาของนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการของภาครัฐหรือการรถไฟแห่งประเทศไทย จากผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยในวงกว้าง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการท่องเที่ยวโดยรถไฟที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า การท่องเที่ยวโดยรถไฟในประเทศไทยเป็นหัวข้อวิจัยที่มียุทธศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากขึ้นจากอดีตกระทั่งปัจจุบันในหลากหลายประเด็น โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางรางในบริบทของประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเด็นได้แก่ 1) ด้านการส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 2) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการ 3) ด้านการพัฒนาชุมชนและพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 4) ด้านพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว 5) ด้านภาษาและการสื่อสาร และ 6) ด้านความยั่งยืนและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้บริหารองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟ รวมถึงองค์กรที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรงด้านการท่องเที่ยวโดยรถไฟอย่างการรถไฟแห่งประเทศไทย สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการงานวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรถไฟ เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยรถไฟเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่เชิงนิเวศที่สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อผลักดันการยื้อยื้อยอดีตของนักท่องเที่ยวด้วยเส้นทางรถไฟสายประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อสร้างภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเกิดแรงจูงใจในการเลือกมาสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยให้มากขึ้น รวมทั้งเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นตามเส้นทางรถไฟ อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน กระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและสังคม และคงไว้ซึ่งทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติที่สวยงามของประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟในบริบทของประเทศไทย โดยงานวิจัยครั้งต่อไปอาจต่อยอดการวิจัยในด้านประชากรการศึกษากับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หรือด้านขอบเขตการวิจัยในการเปรียบเทียบการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยกับการท่องเที่ยวโดยรถไฟของต่างประเทศ เพื่อให้เกิดมุมมองใหม่และองค์ความรู้ที่แตกต่าง ซึ่งผู้วิจัยอาจนำองค์ความรู้ที่ได้จากบริบทของต่างประเทศมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ต่อการท่องเที่ยวโดยรถไฟของประเทศไทยต่อไป

References

- Åkerman, J., Kamb, A., Larsson, J. & Nässén, J. (2021). Low-Carbon Scenarios for Long-Distance Travel 2060. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 99, 103010.
- Baker, S. M. & Kennedy, P. F. (1994). Death by Nostalgia: A Diagnosis of Context – Specific Case. *Advances in Consumer Research*, 21(2), 169–174.
- Booking.com. (2021). **Booking.com’s 2021 Sustainable Travel Report Affirms Potential Watershed Moment for Industry and Consumers.** <https://globalnews.booking.com/bookingcoms-2021-sustainable-travel-report-affirms-potential-watershed-moment-for-industry-and-consumers/>
- Bura, K. (2016). Alternatives for Improvement of the State Railway of Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 11(2), 279–288.
- Chaiyasit, W. & Sucher, W. (2018). Cultural Landscape Management for Tourism: A Case Study of a Train Station, Lamphun Province. *Journal of Fine Arts*, 9(1), 258–300.
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (DASTA). (2012). **Low Carbon Tourism Management in Thailand.** Office of the Prime Minister.
- Fernandes-Ferreira, A., Damasceno-Leite, A. & Chang, S. J. (2020). **Accessible Tourism and the Role of Public Transport Provision: Comparing the Access to Attractions for Tourists With and Without Disabilities in Bangkok.** American Society of Civil Engineers.
- Gefen, Z. (2013). Research on Low-Carbon Rural Tourism Development in Western Minority Regions in China —from the Perspective of Neo Institutional Economics. *Journal of Contemporary Research in Business*, 10(4), 117–125.
- Jomnonkwao, S., Champahom, T. & Ratanavaraha, V. (2020). Methodologies for Determining the Service Quality of the Intercity Rail Service Based on Users’ Perceptions and Expectations in Thailand. *Sustainability*, 12(10), 4259.
- Jullasikkee, M. (2020). Thainess Tourism by Cultural Railway Route. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 15(1), 85–94.

- Khumthong, T. (2016). **Consumer Insight of Thai Tourists' Nostalgic Rail Journeys.** Thammasat University.
- Kieanwatana, K., Sainaratchai, K., Srithong, S. & Watcharaphaisankul, U. (2022). Factors Influencing Travel Decision-Making on Rail Tourism during the COVID-19 Pandemics. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*, 4(2), 45–60.
- Koatbua, N. & Rungjang, K. (2021). Choice Model for Long Distance Travels by Train and Application to Logit Model for Lower-Northeastern Line. *The Journal of KMUTNB*, 31(3), 450–460.
- Laowirojanakul, T. & Sangpikul, A. (2023). The Analysis of Research Works in Regard to Low Carbon Tourism: the Approaches to the Sustainable Tourism of the Country. *Academic and Research Journal of Liberal Arts*, 18(1), 129–143.
- Michniak, D. (2016). Role of Railway Transport in Tourism: Selected Problems and Examples in Slovakia. *Quaestiones Geographicae*, 35(4), 108–120.
- Mulmit, P. & Siritwong, P. (2022). Creating Community Based Tourism Routes by Train to Support Free Independent Tourists in The Western Region of Thailand. *Journal of Arts Management*, 6(4), 1667–1690.
- Nanrum, S. (2021). Multi-Society of Ayutthaya and Food Culture on Ayutthaya Alluvial Fallow Visit Unofficial Tourism. *Journal of Management Science Review*, 23(2), 179–188.
- Office of the Permanent Secretary. (2022). **The Volume of Passenger Traffic by Rail.** <https://datagov.mot.go.th/dataset/domestic-passenger-transport-by-departments-from-2015-2019>
- Onkao, J. (2022). The Development of English for Communication of Railway Station Personnel in the Rush Hour at Ayutthaya Station. *Parichart Journal, Thaksin University*, 36(1), 109–126.
- Peira, G., Lo Giudice, A. & Miraglia, S. (2022). Railway and Tourism: A Systematic Literature Review. *Tourism and Hospitality*, 3(1), 69–79.
- Sankam, N. & Renliang, L. (2020). Changes and Adaptation of Communities in Khon Kaen Municipality towards ASEAN Community. *Journal of Politics and Governance*, 10(2), 140–152.
- Suphamityotin, K. (2021). Changes in Nakhon Ratchasima's Old Commercial District and Development Opportunities for Historical Tourism. *Journal of Architecture*, 3(1), 13–26.
- Suphan, K. & Chaigasem, T. (2018). **Analysis of Factors Relating to the Use of Railways for Tourism: Developing a Conceptual Framework from Literature.** Paper Presented at the International and National Conference in Business Administration and Accountancy 2018, Khon Kaen.

- Taki, T. (2021). Factor Analysis and Development of Nostalgia Tourism to Travel Intention of Thai Expatriates. *Humanity and Social Science Journal Ubon Ratchathani University*, 12(2), 164–182.
- Tamtani, M., Tipayasuparat, N. & Chansmuch, A. (2019). English Listening Difficulty of Passenger Service Officers, State Railway of Thailand. *Journal of Liberal Arts*, 18(1), 111–126.
- Thinthan, S. & Pangkesorn, A. (2022). Factors Promoting Cultural Identity Communication in the Historical Cultural Tourism Context: A Case Study of Asia–Pacific War Sites, Kanchanaburi Province. *The Fine & Applied Arts Journal*, 15(2), 89–105.
- Thipbharos, P. & Sangpikul, A. (2022). The Analysis of Research Works and Customer Reviews in Wellness Day Spa Business. *Journal of Administration and Social Science Review*, 5(3), 75–88.
- Tourism Authority of Thailand (TAT). (2022). **Amazing Thailand**. <https://www.tatnewsthai.org/index.php>